

MỘT LẦN GẶP TRONG ĐỜI:

MỘT THOÁNG HỮU LOAN

(02-4-1916 - 18-3-2010)

BÀI CỦA
HUYỀN VÂN THANH

Tôi dùng một thoáng, bởi vì đối với tôi thời gian vượt qua nhanh quá, nó vô cùng khắc nghiệt và chẳng công bằng chút nào, không những với riêng tôi, mà còn số đông bạn bè tôi vào những ngày cuối năm 1988 - đúng, có thể khoảng tháng 11, khi mà nhà thơ Hữu Loan như một phép màu xuất hiện trên thành phố Cần Thơ của chúng tôi.

Tôi lại nói phép màu, bởi vì có ai ngờ được, một nhà thơ suốt mấy mươi năm lận đận trong cải tạo và quản chế gay gắt ở quê nhà ông kể từ sau vụ án Nhân Văn và Giai Phẩm năm 1957 tại miền Bắc, lại có thể tung cánh bay về phương Nam một cách bình yên vui vẻ như vậy.

Số là, những ngày cuối năm 1988, Hữu Loan vào Đà Lạt thăm thân nhân đang sinh sống ở đó, liên hệ được với Hội Văn Nghệ tỉnh Lâm Đồng và tạp chí Lang Bian tại Đà Lạt. Dịp này, nhà thơ Bùi Minh Quốc, Chủ tịch Hội Văn Nghệ Tỉnh kiêm Tổng Biên tập tạp chí Lang Bian, và nhà văn Tiêu Dao Bảo Cự, Thường trực Hội Văn Nghệ tỉnh mở một chuyến đi các tỉnh phía Nam, sau đó xuôi ra miền Trung vận động dân chủ, kêu đòi tự do sáng tác, tự do báo chí, xuất bản, yêu cầu đổi mới thực sự, yêu cầu chính đôn hàng ngũ cán bộ Đảng mà nhà thơ Bùi Minh Quốc cho là **Những thằng Thê đở Tim đen** viết trong bài thơ chính luận dài **những ngày thường đã cháy lên**, sau đó đi thẳng thủ đô Hà Nội để gặp Ban Bí Thư Trung Ương Đảng dâng kiến nghị. Chuyến đi này hai anh đã lấy được 118 chữ ký của các văn nghệ sĩ, và lúc đoàn đi đến Hội Văn Nghệ Bình Trị Thiên và tạp chí Sông Hương, thì có điện của Tỉnh Ủy Lâm Đồng gọi phải trở về tỉnh ngay, với lý do Trung Ương không chấp nhận có chuyến đi như thế, dù khi đi, chính lãnh đạo tỉnh Lâm Đồng ký giấy tờ và cấp kinh phí cho đoàn này đi (?). Sau này, khi ra tới Hà Nội và các anh đã bước đầu giồng lên tiếng nói phản kháng của mình tại Trung Ương, trở về nhận lãnh hậu quả: Bùi Minh Quốc 25 tuổi Đảng, Bảo Cự 22 tuổi Đảng, đều bị khai trừ và không cho phụ trách Hội Văn Nghệ tỉnh nữa. Các anh có gởi cho tất cả các Hội Văn Nghệ tỉnh trên toàn quốc biết được diễn tiến của chuyến đi và những kỷ luật mà Đảng và Nhà nước đã đối xử với hai anh, bằng một tập tài liệu quay Ronéo đầy nhiều trang... và may mắn tôi được đọc xấp tài liệu đó tại Cần Thơ.

Trở lại chuyến đi các tỉnh phía Nam mà Nhà thơ Hữu Loan có tham dự, theo tôi được biết là từ Đà Lạt đoàn đi thẳng vào Cần Thơ (vì Hội Văn Nghệ Lâm Đồng kết nghĩa với Hội Văn Nghệ thành phố Cần Thơ), sau đó đi xuống tỉnh Minh Hải, rồi lại về Cần Thơ trước khi tiếp tục đi các tỉnh Miền Trung và Hà Nội. Tại Cần Thơ, đoàn gồm Bùi Minh Quốc, Bảo Cự, Nguyễn Tấn Cứ, Lưu Nhữ Nhi Dũ, Hữu Loan và một tài xế, được Nhà thơ Lâm Thao và Hà Huy Thanh của Hội Văn Nghệ TP. Cần Thơ tiếp đón, sắp xếp nghỉ ngơi tại cơ quan hội ở số 4 Lý Tự Trọng. Đoàn có qua thăm Hội Văn Nghệ tỉnh Hậu Giang và hình như Chủ tịch Hội là Tăng Văn Lễ tiếp đón nhưng không đồng ý ký tên trong bản kiến nghị đó, trong khi Lâm Thao ở Hội thành phố mạnh dạn ký vào. Hội Văn Nghệ TP. Cần Thơ liên lạc với trường Đại học Cần Thơ, đưa đoàn vô gặp gỡ và sinh hoạt thơ với đông đảo sinh viên tại hội trường nhỏ ở khu B (đường 3 tháng 2). Sinh viên hăm hở tham dự vì biết có Nhà thơ Hữu Loan, tác giả bài thơ nổi tiếng MÀU TÍM HOA SIM mà Nhạc sĩ DZŨNG CHINH đã viết thành nhạc phẩm cùng tên được nhiều người yêu thích. Dịp này, nhà thơ Bùi Minh Quốc đã đọc một chùm bài *thơ chính luận* mới của ông, trong đó bài thơ **Những ngày thường đã**

cháy lên được nhiệt liệt khen ngợi, các em sinh viên muốn xin bài thơ đó để ghi vào sổ tay. Rất tiếc các báo ở Cần Thơ không được phép đăng, chỉ có Văn Nghệ Minh Hải của Nhà văn Nguyễn Thanh dám in mà thôi! Bài thơ có đoạn:

*Không có ai
Không có ai
Có thể ngẩng nhìn trời
Bình tâm môi sáng
Khi những thằng đều còn trong đảng.*

...

*Đồng chí – tiếng ấm nồng máu đỏ
Sao có lúc vang lên lạnh rợn thế này?
“Đồng chí” – dao đã nằm ém nhẹm
dưới lòng tay
Mưu mô đã xong và mọi ngã đường
đã giăng cạm bẫy.*

...

*Mẹ chẳng phải đảng viên
Nhưng mẹ có tám-thẻ-đỏ-trái-tim
ròng ròng máu ứa
Chính mẹ chứ không ai – mẹ phải
nắm quyền
Hỏi tội những thằng thẻ đỏ tim đen.*

BÙI MINH QUỐC
(Những ngày thường đã cháy lên).

Đêm sau, trên lầu 3 của ngôi nhà số 4 Lý Tự Trọng TP. Cần Thơ, khoảng trên dưới ba mươi người yêu thích văn nghệ và mến mộ Hữu Loan đã họp mặt để hỏi chuyện nhà thơ về tình tiết của bài thơ MÀU TÍM HOA SIM. Nhà thơ Hữu Loan vóc người dong dong, cao trên một thước bảy, mặt xương, da nhăn và nhiều vết trổ đồi mồi. Ông mang kính lão trễ xuống sóng mũi dọc dừa. Mái tóc màu muối tiêu, trắng nhiều hơn đen. Dáng đi bệ vệ, mặc dù ông ở vào tuổi sắp cổ lai hy. Giọng nói rành rọt, sang sảng dễ thu hút người nghe... và nhất là khi nói ông rất say mê, nhiệt tình. Ông ngồi ở đầu bàn hình chữ nhật, cạnh bên là Bảo Cự, Bùi Minh Quốc, Lâm Thao, Hà Huy Thanh và tiếp theo là các anh chị em yêu thích văn nghệ thành phố. Theo ông, chuyện tình trong MÀU TÍM HOA SIM là chuyện tình có thật, người con gái xuất hiện trong bài thơ tên NINH (?), cũng là em gái của đồng đội

ông. Bài thơ ông viết vào khoảng trước chiến dịch Đông Xuân và nhanh chóng loan truyền trong các đơn vị, và ông cũng bị nhiều phiền toái về tư tưởng qua bài thơ này. Hỏi ông có nghe bản nhạc của DZŨNG CHINH không? Ông nói, sau này mới được nghe, nhưng ông có chút thất vọng, bởi ông nhạc sĩ này khi diễn đạt bài thơ qua bản nhạc, đã hiểu lầm tư tưởng nên đã không lột tả được hết ý mà ông viết trong thơ, nhất là màu tím. Màu tím trong thơ là màu tím hiện vật, tím với loài hoa ngun ngút thật sự, tím biền biệt cả một vùng. Còn tím mà nhạc sĩ viết là tím thời gian, khung cảnh nên nó chưa biểu hiện trọn vẹn nỗi lòng của tác giả trước đời hoa sim kỷ niệm (?). Chúng tôi có nói, ở miền Nam tự do, chúng tôi yêu thích văn nghệ sĩ nào là có quyền tìm đọc tác phẩm người đó, dù biết rằng hiện tại họ đang phục vụ cho chế độ miền Bắc, như Xuân Diệu, Thế Lữ, Lưu Trọng Lư, Tế Hanh, Vũ Đình Liên, Nguyễn Bính, Tú Mỡ v.v... mà không ai ngăn cấm. Vì thế, việc in lại tác phẩm thời tiền chiến của các tác giả trên để phổ biến (như việc làm của nhà xuất bản HOA TIÊN SG) hay tác phẩm đưa vào chương trình văn học bậc Trung học mà không đố kỵ gì. Nghe nói ngoài Bắc không được như vậy, các tác phẩm tiền chiến đều bị xét lại và bị lên án, buộc các tác giả phải tự phản tỉnh phải không? Ông cười và nói, đại ý, *tôi xin được miễn bàn, vì mấy mươi năm qua, tôi đã phải trả một giá quá đắt cho tuổi đời mình rồi. Khi được cho về quê quán quản chế, họ cấp cho tôi một thẻ Chứng Minh Nhân Dân có ghi ám số riêng, đi mua vé tàu xe khi trình CMND họ đều lắc đầu từ chối. Hóa ra, tôi chỉ được quản quanh tại địa phương mình suốt mấy chục năm qua, nếu như cuối năm 1985, ông Nguyễn Văn Linh không tuyên bố cởi trói văn nghệ, thì chắc gì tôi được đi xa mãi tận phương Nam này! Hôm nay được vào tới Cần Thơ, là tôi vô cùng xúc động, vì không ngờ những ngày cuối đời mình còn có dịp thấy được một miền đất trù phú, cây oằn trái ngọt, khí hậu hiền hòa như thế này. Nhất là gặp được anh em văn nghệ đầy nhiệt tình và hiếu khách như đất Cần Thơ...*

Chị Mai, nhân viên làm ở Đài truyền hình Cần Thơ, đứng lên cầm quyển sổ tay vừa mượn của anh Lành (bán dụng cụ nhiếp ảnh tại Hội Văn Nghệ Cần Thơ) có bài thơ MÀU TÍM HOA SIM do chính nhà thơ Hữu Loan chép tặng anh này đêm trước lúc về ngủ tại hội và ngâm. Giọng ngâm thơ không điêu luyện lắm, nhưng cũng gây xúc cảm trong người nghe nhờ có tiếng đàn phụ họa của anh Lê Đình Bích (giảng viên dạy Ngoại văn trường Đại học Cần Thơ) và tiếng đàn tranh của anh Minh Phước cùng tiếng sáo của Đặng Thư Cưu (Ưu Thức). Đêm họp mặt kết thúc lúc 12 giờ khuya, thì anh Đạm Thạch rủ tôi trở lại gặp Hữu Loan. Ông vẫn chưa ngủ – có lẽ ông không làm sao chợp mắt được khi vừa bước qua khung cảnh trầm ấm thân tình của người yêu thơ với tác giả bài thơ mình thích. Anh Đạm Thạch có ý mời ông đi uống cà phê ở một quán nghèo tại khu chợ Cà Đai. Ông vui

về nhận lời, và chúng tôi chờ ông trên chiếc xe đạp ôm hành nghề hằng ngày của mình. Dặn dò ông đôi điều, chúng tôi gõ cửa một quán cóc đã nghỉ bán. Nghe tiếng quen của Đạm Thạch, chủ quán ra mở cửa:

- Khuya rồi, còn muốn uống cà phê sao?
- Nếu không muốn uống thì đến kêu cửa làm gì?

Qua mấy câu đối thoại thông thường, anh chủ quán tiếp chúng tôi tại chiếc bàn tròn kê giữa quán. Anh mở băng cassette cho chúng tôi nghe nhạc, mà bản đầu tiên là bài NHỮNG ĐÔI HOA SIM với giọng của ca sĩ Phương Dung, con nọ trắng Gò Công. Tôi hỏi anh, vì sao anh cho chúng tôi nghe bài hát này, anh bảo tại anh thích bài thơ MAU TÍM HOA SIM. Rồi anh cứ say sưa đọc bài thơ thuộc lòng từ lúc nào khiến tôi ngạc nhiên. Chắc hẳn nhà thơ Hữu Loan còn ngạc nhiên hơn tôi nữa. Dứt bài thơ, anh còn vỗ tay lên cạnh bàn, hay tuyệt! Làm thơ như vậy mới xứng đáng nhà thơ! Nãy giờ anh Đạm Thạch ngồi im lặng, miệng chum chim cười, rồi nghiêng sang anh bạn chủ quán, nói nhỏ:

- Định giới thiệu khách quý, chưa kịp thì ông đã nổi hứng rồi. Biết ai đây không? Tác giả đó!

- Hả? Tác giả nào? Chẳng lẽ...

- Hữu Loan đích thị đó ông. Xin hân hạnh giới thiệu, đây, nhà thơ Hữu Loan từ miền Bắc vào. Còn đây là anh Xuân, chủ quán mê thơ Hữu Loan...

Cả hai đứng lên chia tay nhau bắt trong vui sướng ngậm ngùi. Và câu chuyện hàn huyên cứ tuôn ra quên cả thời gian. Khi chúng tôi nhìn lại đồng hồ thì kim chỉ giờ đã ngã sang con số 4, đành phải từ biệt ra về.

Sáng hôm sau đoàn lên đường đi Minh Hải. Ba ngày sau trở lại ngủ đêm ở Cần Thơ vì đoàn về đến lúc 11 giờ đêm. Sáng ra, trước khi đoàn về Sài Gòn, chúng tôi có dịp chụp ảnh lưu niệm với đoàn. Chị Trâm Hương đứng cạnh nhà thơ Hữu Loan, chiều cao chưa tới vai ông, trông giống hai ông cháu. Tôi còn nhớ ông đã hỏi Trâm Hương:

- Trâm Hương có sở trường gì?

Cô gái cười, trả lời :

- Hương chẳng có sở trường gì hết, chỉ biết quậy thôi chú ơi!

Nghe cô gái gọi mình bằng chú, trông ông chẳng hài lòng. Ông bảo, trong văn nghệ, cứ gọi nhau bằng anh cho thân tình và gần gũi. Xung hô chú cháu sao nghe cách biệt quá. Buồn lắm!

Trước khi chia tay, tôi còn nhớ nhà thơ Hữu Loan đã nói trong giọng xúc động đến rơm rớm nước mắt :

- Đây là lần đầu tiên, mà có thể là lần sau cùng tôi được đến đất Cần Thơ và được sống thật sự với tình cảm anh em còn hơn ruột thịt. Tôi trở về quê quán, chẳng biết có được bình yên hay gặp phải trắc trở nào khác, bởi vì đời tôi vốn bị trắc trở triền miên. Tuổi tôi cũng già, chưa biết sống đến

bao giờ, thôi xin gửi lại anh chị em miền đất Hậu Giang hiền hòa này những lời chia biệt nồng đượm nhất, xuất phát từ lòng tôi. Mong rằng tình cảm văn chương mà anh chị em dành cho, tôi mãi mãi ghi khắc trong lòng, và tôi nguyện sẽ mang theo xuống tận tuyến đài nếu một mai này tôi nhắm mắt xuôi tay.

Nhìn dáng nhà thơ Hữu Loan bước lên xe bên cạnh nhà thơ Bùi Minh Quốc, lòng tôi cảm thấy ngậm ngùi. Phải chăng, lần gặp gỡ nhà thơ nổi tiếng một thời ở Cần Thơ năm 1988 là lần duy nhất trong đời? Bởi vì ông đã trở về miền quê xa xôi (địa chỉ có ghi lại cả tên thôn, ấp, nhưng tôi lại không thể nhớ mang theo để viết thăm ông), và tôi thì rời bỏ quê hương đến nửa vòng trái đất. Thôi thì, xin được dùng nhóm từ **MỘT LẦN GẶP TRONG ĐỜI** và đối với nhà thơ, tôi xin được viết **MỘT THOÁNG HỮU LOAN** để ghi khắc trong lòng.

HOUSTON, 25 tháng 7 năm 1995

GHI THÊM :

“Vào lúc 19g00 tối ngày 18.3.2010 (ngày giờ VN), nhà thơ Hữu Loan, tác giả của bài thơ "Màu tím hoa sim" đã vĩnh viễn từ giã cõi đời khi chuẩn bị bước sang tuổi 95 (02.4.1916 – 18.3.2010). Trong lúc chờ đợi con cái về đông đủ, bà Phạm Thị Nhu, vợ ông và 4 người con ở quê đã khâm liệm đặt ông vào quan tài yên nghỉ vào lúc 23g cùng ngày” (Ngân Hà).

Trước sự ra đi của một nhà thơ tên tuổi trong nền văn học nghệ thuật Việt Nam, tôi đã đưa lên trang nhà ptgtdusa.com xin chia buồn cùng tang quyến và nguyện cầu hương linh người thơ sớm an nhiên tự tại nơi cõi vĩnh hằng, vì nghĩ rằng nơi đó không còn hận thù và nỗi dằn vặt tâm hồn vốn đã đeo đuổi nhà thơ suốt cả cuộc đời sẽ chóng tiêu tan. Xin gửi lời vĩnh biệt và tiếc thương một thi tài đầy đủ nhân cách và nghị lực, chịu đựng biết bao cay đắng tủi nhục trong chế độ CS, bởi vì cả đời ông luôn trọng chữ **TÂM** để làm châm ngôn.

Nhắc đến Hữu Loan, nhiều người nghĩ ngay đến bài thơ “**Màu tím hoa sim**” mà thi sĩ đã sáng tác sau khi người vợ mới cưới hơn 3 tháng - Lê Đỗ Thị Ninh - đột ngột từ giã cõi đời. Bài thơ “**Màu tím hoa sim**” đã được thi đàn trong nước suy tôn là **BÀI THƠ TÌNH HAY NHẤT THẾ KỶ 20**. Tháng 12 năm 2004, bài thơ này được Công ty cổ phần công nghệ Việt (VITEK) mua bản quyền với giá 100 triệu đồng VN, để độc quyền phổ biến kèm theo đầu máy KARAOKE kỹ thuật số của công ty này.

Thi sĩ Hữu Loan (tên đầy đủ là Nguyễn Hữu Loan) sinh ngày Chủ Nhật 02-04-1916 (30 tháng 2 Bính Thìn), tại thôn Vân Hoàn, xã Nga Lĩnh, huyện Nga Sơn, tỉnh Thanh Hoá và đã qua đời ngày Thứ Năm 18-3-2010 (mùng 3 tháng 2 Canh Dần) tại quê nhà Thanh Hoá.

Houston, 18 tháng 3 năm 2010
HUYỀN VÂN THANH